LUND UNIVERSITY

Arkæologi, filosofi og retorik

Wienberg, Jes

Published in:
META: Medeltidsarkeologisk tidskrift

2004

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

Link to publication

Citation for published version (APA):
Wienberg, J. (2004). Arkæologi, filosofi og retorik. *META: Medeltidsarkeologisk tidskrift*, (3), 26-37.

Total number of authors:
1

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Arkæologi, filosofi og retorik

Jes Wienberg

Abstract

Archaeology, philosophy and rhetoric
A review and faculty opposition of Asgeir Svestad's doctoral dissertation "Finn din egen filosof" ("Find your own philosopher") presented at the University of Tromsø, Norway, February 2004. The dissertation critically examines an article by Lise Nordenborg Myhre and the doctoral dissertations by Johan Hegardt, Håkan Karlsson and Michel Notelid.

Arkæologi eller uarkæologi

Arkæologen Asgeir Svestads "Finn din egen filosof" (2003) er en tekst præget af filosofi, som undersøger og hårdt kritiserer andre arkæologers tekster, der også er præget af filosofi. De kritiserede tekster skulle ifølge Svestad ikke repræsentere arkæologi, men filosofi, kunst eller religion (Svestad 2003, s 4). Svestad kalder dem "uarkæologi"! Spørgsmålet er da, om Svestads egen tekst, "Finn din egen filosof", der her fremlægges for graden "doctor artium", repræsenterer arkæologi eller uarkæologi?

Arkæologiens orden

Siden sin oprindelse har arkæologien indgået metodiske alliancer med adskillige andre discipliner. I mødet med andre er dannet vedvarende eller kortvarige hybrider som historisk arkæologi, etnoarkæologi og social arkæologi. I 1980'erne og 90'erne, altså samtidig med at post-processualismen vandt udbredelse, fandt arkæologien nye partnere i den historiske biografi, i idéhistorien og filosofien. Fokus lå ikke længere på fortiden, men på arkæologerne selv og på forestillingerne om fortiden, som de rekonstrueres og anvendes i nuti-

META4-Wienberg 26 04-10-20, 15.09

den. Der udkom således adskillige bøger, som granskede arkæologiens fremvækst og udvikling i et biografisk eller idéhistorisk perspektiv.

En af de centrale bøger var Asgeir Svestads magisterafhandling "Oldsakenes orden" (1995), der belyste arkæologiens fremkomst inspireret af den franske idéhistoriker og filosof Michel Foucault. I det hele taget fandt idéhistorikere og filosoffer vej til de arkæologiske tekster som autoriteter eller inspiratører. Undertiden kom idéhistorien og filosofien måske til at dominere, så det ikke længere handlede om arkæologi inspireret af filosofiske spørgsmål og metoder, men om arkæologer som idéhistorikere og filosoffer.

Med doktorafhandlingen "Finn din egen filosof" retter Svestad nu, som jeg opfatter det, en kraftfuld, overbevisende og lærerig kritik af den del af den postprocessuelle arkæologi, som skulle have udviklet sig til mere filosofi end arkæologi. Svestad vil genskabe orden i den arkæologiske teoridebat. Med et motto af den berømte Christian Jürgensen Thomsen: "Sagerne først" (Svestad 2003, s 270). Altså "Arkæologer, tilbage til oldsagerne!" - selv om den foreliggende afhandling absolut ikke handler om oldsager.

Find din egen filosof

Den fuldstændige titel på Asgeir Svestads afhandling er "Finn din egen filosof. Konfrontasjoner og kontradiksjoner i den arkeologiske teoridebatten". Hvad afhandlingen egentlig omhandler fremgår altså ikke af titlen, der gerne kunne have fået en mere præciserende undertitel.

Afhandlingen er i sin nuværende form en stencil på 287 sider. Afhandlingen rummer en indholdsfortegnelse og en indledning (s 1-6) efterfulgt af 4 hovedkapitler: Del 1 "Den som finner seg i viten" (s 7-54); del 2 "Arkeologiens stratifiserte tekster" (s 55-128); del 3 "Finn din egen filosof (eller: Lag din egen arkeologi)" (s 129-260); og del 4 "Nettet snører seg" (s 261-277). Afsluttende følger en litteraturliste (s 278-285) samt et slutord (s 286-287; i stedet for et forord). Er hovedkapitlerne få, findes dog et stort antal underkapitler, stedvis op til 4 niveauer.

Afhandlingen har henvisninger til den anvendte litteratur i den løbende tekst (Harvard-noter) og 37 kortere uddybende kommentarer i form af fodnoter. Der findes i hele afhandlingen ét enkelt billede, nemlig en model af en såkaldt panoptikon (fig 1, s 18). Dertil findes 2 egenartede tabeller med navne (fig 2, s 72; fig 3, s 105). For afhandlingen er en tekst om tekster - og jeg savner faktisk ikke flere illustrationer, ja billedet af panoptikonet er nærmest overflødigt.

Er illustrationerne yderst få, er der til gengæld mange citater. Jeg har optalt citaterne til ikke mindre end 231. Når en tekst har mange citater, vil den

META4-Wienberg 27 04-10-20, 15.09

normalt opfattes som uselvstændig. Men jeg er helt enig i behovet for de mange citater for tekstanalysen.

Med teoretisk udgangspunkt i den franske idéhistoriker og filosof Michel Foucault og den franske antropolog og filosof Bruno Latour undersøger Svestad introduktionen og modtagelsen af den postprocessuelle arkæologi. Undersøgelsen fokuserer på de engelske arkæologer Michael Shanks og Christopher Tilleys to indflydelsesrige bøger, den "sorte" og den "røde" dvs. henholdsvis "Re-Constructing Archaeology" (1987) og "Social Theory and Archaeology" (1987). Særlig (mod)reaktionen hos den ledende amerikanske processualist, arkæologen Lewis R. Binford med bogen "Debating Archaeology" (1989) og den følgende debat inddrages i undersøgelsen. Svestad undersøger ikke så meget substansen i processualismen og postprocessualismen som de retoriske tekniker og skjulte strategier, som anvendes for at fremme nye idéer eller forsvare de gamle.

Herefter udvælger Svestad 1 norsk tidsskriftsartikel og 3 svenske doktorafhandlinger i emnet arkæologi, der granskes kritisk. Det drejer sig om Lise Nordenborg Myhres "Metodiske refleksjoner" (1999), Johan Hegardts "Relativ betydelse" (1997), Håkan Karlssons "Re-Thinking Archaeology" (1998) og Michel Notelids "Det andra påseendet" (2000) med tillægget "Den omvända diskursen" (2001). Fælles for teksterne er, at de forsøger at integrere filosofi i arkæologien.

Lise Nordenborg Myhre og Johan Hegardt knytter sig til Emmanuel Lévinas, Håkan Karlsson til Martin Heidegger og Michel Notelid især til Gaston Bachelard. Fælles for teksterne skulle også være, at de anvender, hvad Svestad benævner, en eklektisk retorik - dvs. filosoffer og filosofier, der er indbyrdes modstridende, tages til indtægt for et standpunkt.

Svestad finder, at den filosofiske retning, der især forekommer i svensk arkæologi, udspringer af nogle retoriske teknikker og skjulte strategier, som blev taget i anvendelse i en speciel situation, nemlig da postprocessualismen forsøgte at etablere sin position som ledende teoretisk retning indenfor arkæologien. Lignende strategier blev anvendt ved introduktionen af processualismen og i reaktionen mod postprocessualismen.

Svestads indgående undersøgelse afslører brugen af filosofi inden for arkæologien i de nævnte eksempler, som fyldt med fejl, misforståelser, inkonsekvenser og tom retorik, der grænser til nonsens. Svestad finder, at afhandlingerne ikke er arkæologi, men "uarkæologi" og kritiserer, at de overhovedet er blevet accepteret som doktorafhandlinger i arkæologi. I stedet handler det om filosofi, kunst eller måske religion. Afsluttende definerer Svestad arkæologi som grundlæggende studium af "oldsakerne".

META4-Wienberg 28 04-10-20, 15.09

Afhandlingens sprog

Asgeir Svestads afhandling diskuterer og refererer til tekster, som i sig selv er vanskelige at læse med navne som Michel Foucault, Bruno Latour, Michael Shanks, Christopher Tilley, Lewis R. Binford, Johan Hegardt, Håkan Karlsson og Michel Notelid. Det er tekster præget af en akademisk, arkæologisk, sociologisk eller filosofisk jargon, der ofte mere vil opvise end oplyse, mere imponere end informere. Undertiden udarter sprogstilen til manieret uforståelighed.

Som eksempel kan nævnes, at når Svestad forsøger at forstå Michel Notelids tanker, er han tvungen til at anvende det tynde tillæg "Den omvända diskursen", da hovedbogen "Det andra påseendet" opfattes som mere eller mindre ubegribelig (Svestad 2003, s 194f). Notelids opponent, arkæologen Stig Welinder, kom til omtrent samme konklusion. Welinder skriver: "Det är inte alltid lätt att följa Notelids poetiska och metaforiska språk och hans inflätade tankekedjor." Og Welinder betvivler, at nogen læser, inklusive Welinder selv, har forstået afhandlingens essens (Welinder 2002, s 318f). Alligevel konkluderer Welinder, at Notelids afhandling er præget af "lärdom och tankedjup" (Welinder 2002, s 321).

Mit eget favoriteksempel, efter læsning af Svestads afhandling, er citatet fra Arnfinn Bø-Ryggs redegørelse for Martin Heideggers brug af begrebet "væren": "Væren stifter det værendes væren, det værende er værens værende. Væren tenkt ud fra differensen til det værende er det værendes grunn." (Svestad 2003, s 166) Ved nærmere eftertanke tror jeg, at jeg forstår. Men det er nærliggende at blot opfatte ordene som poesi.

Svestads afhandling undersøger et antal tekster, som er vanskelige at læse, og hvor utilgængeligheden netop ikke er en tilfældighed, men ifølge Svestad kan være en af flere retoriske strategier. Men Svestads egen tekst bliver uundgåeligt også vanskelig at læse - eller i altfald tidskrævende. Og det er ikke for at den er på nynorsk, for det er den ikke. Som en formildende omstændighed er det dog mit indtryk, at Svestad har bestræbt sig på at skrive så klart og tydeligt, som emnet tillader.

Problemfelter

I det følgende vil jeg diskutere 6 problemfelter eller problematiske felter. For jeg mener, at Asgeir Svestads afhandling selv falder for noget af kritikken, som fremføres. Kort og godt vil jeg fremhæve nogle kontradiktioner og kritiske spørgsmål.

Oldsagsstudium

Ifølge Svestads egne formuleringer skulle en hovedsag for afhandlingen være, citat, "Hva er egentlig arkeologi" eller "hva kan arkeologi være" (Svestad 2003, s 4f). Og konsekvent afsluttes afhandlingen med en todelt definition af arkæologien, dels som et studium af "oldsakene" eller

META4-Wienberg 29 04-10-20, 15.09

”arkæologisk materiale” - og dels som en diciplineret praksis (Svestad 2003, s 261ff, 271). Sidstnævnte, at arkæologien er en given praksis, ligner påfaldende David Clarkes (og Håkan Karlssons) definition, at arkæologi er, hvad arkæologer gør. Men denne definition tager Svestad stærkt afstand fra (jfr. Svestad 2003, s 160). Og hvis det nu er så vigtigt, at arkæologer studerer oldsager og ikke idéhistorie eller filosofi, da opstår nye undrende spørgsmål:

Er det ikke sådan, at langt de fleste arkæologer allerede arbejder med oldsager? Hvorfor har Svestad ikke selv skrevet en doktorafhandling med udgangspunkt i oldsager? Og definerer Svestad oldsager som sager fra oldtiden dvs. udelukker en historisk tid?

Jeg er ikke uenig med Svestad i vigtigheden af oldsager. Men efter min opfattelse slår han åbne døre ind her. Langt, langt de fleste arkæologer arbejder - og har hele tiden arbejdet - med materielle spor fra fortiden - ved museerne, fylkerne, Riksantikvaren, NIKU og endog universiteterne. Teoridebatten har mest engageret ganske få af arkæologerne ved universiteterne. Men måske ser vi her en ny selvkritisk vending - efter den sproglige vending - nemlig en materiel. Jeg ser den her hos Svestad - og hos vejlederen Bjørnar Olsen med hans aktuelle artikel ”Material Culture after Text: Re-Membering Things” (Olsen 2003). Fra ting til tekster - og nu tilbage fra tekster til ting.

Desuden mener jeg, at Svestads opfattelse af arkæologi er alt for snæver. Det er alt for smalt at definere arkæologien til netop oldsagerne. Arkæologi anvender mange forskellige kategorier af især materielle kilder - ben, billeder, bygninger, pollen, landskab med mere. Omkring disse materielle spor kredser så en diskussion om metoder, teorier og ikke mindst brug, som må inkludere også idéhistoriske og filosofiske overvejelser, altså sådanne tekster som netop ”Oldsakenes Orden” og ”Finn din egen filosof”. Efter min mening er både Svestads magisterafhandling og hans doktorafhandling legitime som arkæologi! Jeg vil derfor gerne opfatte svaret ”oldsager”, som først og fremmest en retorisk markering af et behov for at gå tilbage til arkæologiens kerne efter nogle filosofiske excesser.

Jeg mener, at enten skulle afsnittet om arkæologien som et oldsagsstudium ud af afhandlingen - eller også skulle det udvikles. Det er således ikke tilfældigt, at eksamenskommiteen bad Svestad forelæse om ”Etter postprosessualismen - Oldsakene i sentrum”. Men kommitéen måtte konstatere, at Svestad her ikke satte oldsagerne i centrum, men snarere tekster om oldsager. Vi fik altså ikke rigtig et svar på, hvilke egne tanker Svestad har om, hvordan en arkæologi med oldsagerne i centrum konkret skulle kunne udvikles.

Accepterer man Svestads egne kriterier, oldsagsstudiet, så er afhandlingen ”Finn din egen filosof” ikke

META4-Wienberg 30 04-10-20, 15.09

arkæologi. For ifølge Svestad kan kritik af andre arkæologers brug af filosofi næppe være arkæologi. Tværtimod, det må være uarkæologi. Men grundlæggende finder jeg det ret ligegyldigt, om afhandlingen repræsenterer arkæologi eller filosofi. De metodiske grænser mellem fagene er historiske konstruktioner, der bør bruges kun så længe de er brugbare. I øvrigt kan vi trøste os med, at afhandlingen er fremlagt ikke for "doctor archaeologium", men for "doctor artium", altså humaniora alment eller de frie kunster.

Valg af tekster

Valget af afhandlingens 4 tekster eller personer er problematisk. Asgeir Svestad kalder dem repræsentative arbejder ved forskningsfronten (Svestad 2003, s 133f). Men det er ikke klart, hvorfor netop disse 4 vælges, hvordan de er typiske, om de tilhører forskningsfronten, og hvilken indflydelse teksterne har haft. Lise Nordenborg Myhres 8 siders artikel "Metodiske refleksjoner" står isoleret, næsten som et alibi for ikke kun at kritisere de andre, altså de svenske arkæologer. Og Michel Notelids todelte afhandling "Det andra påseendet" og "Den omvända diskursen" falder i en egen kategori, hvor én anledning til valget måske kan være, at den behandler et for Svestad velkendt tema radikalt anderledes jfr. "Oldsakenes ordning". Det som er principielt fælles for de 4 tekster eller arkæologer kunne således udvikles.
Det er måske 4 illustrative eksempler på tvivlsomme forsøg på synteser af arkæologi og filosofi, men deres indflydelse er minimal. De er således hverken repræsentative for arkæologien som helhed eller for den arkæologiske teoridebat. De er end ikke typiske for den svenske arkæologiske teoridebat.

Der havde været mulighed for at inddrage andre eksempler som den norske arkæolog Anne-Sophie Hygens rapport "Fornminnevern og forvaltning" (Hygen 1996), hvor både omslaget og indholdet præges af filosofferne Ludwig Wittgenstein og Martin Heidegger. Ville mon det entydigt negative billede af den filosofiske arkæologi være blevet svækket eller styrket ved at undersøge tekster af andre end Lise Nordenborg Myhre, Johan Hegardt, Håkan Karlsson og Michel Notelid?

De 4 udvalgte afhandlinger, og de efterhånden mange andre artikler med samme teser, ignoreres formodentlig af de fleste, simpelthen fordi de anses for ulæselige og irrelevante. Én af dem (Notelid) blev i første omgang stoppet og måtte komme med et forklarende tillæg for at kunne disputere. Eksemplerne repræsenterer således snarest en skyttegrav langt fra fronten.

Væren

For nogle år siden læste jeg Håkan Karlssons artikel "Conversation in Front of a Megalith", trykt i tidsskriftet "Current Swedish Archaeology" med stigende undren. Artiklen er udformet som en samtale foran en stengrav i Västergötland mellem 3 arkæologer,

META4-Wienberg 31 04-10-20, 15.09

nemlig en processualist, en poststrukturalist og en kontemplativ, hvor sidstnævnte ("the good guy") er optaget af Heideggers værens-begreb (Karlsson 1999).

Min undren skyldes, at jeg ikke kunne forstå, hvad begrebet væren konkret kunne tilføre arkæologien. Ordet megalit kunne gennem hele artiklen uden videre erstattes med "lokomotiv" - ligesom de 4 fotografier kunne udskiftes med fotografier af tog. Der var ingen som helst sammenhæng mellem arkæologien og de filosofiske betragtninger.

Videre bliver jeg skeptisk, når Karlsson i flere sammenhænge hævder, at begrebet væren er fundamentalt og altafgørende, men samtidigt virker ubegribeligt. Det minder om begrebet Gud - i følge de allerede troende altafgørende, men samtidigt ufatteligt. Jeg har således fuld forståelse for Asgeir Svestads indgående og overbevisende kritik af Håkan Karlssons afhandling "Re-Thinking Ar-chaeology". Svestad efterlyser et studium af arkæologiens egen væren, og han viser, hvordan Karlsson ikke selv kan forklare, hvad væren er for noget. I stedet fremmaner Karlsson med stadige gentagelser sit budskab. Kort sagt, det handler ikke om videnskab, men om tro (Svestad 2003, s 179f, 182ff). Det er stærke ord. Jeg efterlyser derfor et mere udviklet resonnement med flere argumenter i afhandlingen om forskellen mellem videnskab og tro.
Iøvrigt har arkæologen Påvel Nicklasson tidligere fremført kritiske synspunkter på Karlssons licentiatafhandling (Nicklasson 1998), der minder om Svestads kritik, men der henvises ikke til Nicklassons anmeldelse i "Finn din egen filosof".

Retorisk selvkritik
I afhandlingen kritiserer Asgeir Svestad brugen af såkaldte "Critical remarks". De "kritiske bemærkninger", eller "egen-eksamination", er afsluttende kapitler, hvor forfatteren fører en diskussion med sig selv, stiller spørgsmålene og kommer med svarene, og dermed giver en slags brugsanvisning for teksten. Oprindelsen til fænomenet skulle være hos Michel Foucault, og teknikken anvendes senere af eksempelvis Christopher Tilley og af Håkan Karlsson i "Re-Thinking Archaeology" (Karlsson 1998, s 221ff). Svestad opfatter det som en retorisk teknik, der umiddelbart fremstår som selvkritik, men reelt skal skjule inkonsekvenser og problemer og dermed styre tolkningen af teksten (Svestad 2003, s 182ff).

Men Svestad anvender efter min opfattelse samme retoriske selvkritik mindst 3 gange: I kapitlet "Oppsummert fravær", hvor han kommenterer sin egen kritik af Karlssons afhandling (Svestad 2003, s 187ff); i reflektionerne om det at disputere (Svestad 2003, s 258f); og i det afslutende kapitel "Tilføyelser", hvor han kommenterer, hvordan hans egen afhandling kan (mis)opfattes (Svestad 2003, s 276). Jeg vil således hævde, at Svestad er inkonsekvent i

META4-Wienberg 32 04-10-20, 15.09

forholdet mellem sin kritik af retorik og sin egen retoriske praksis.

Ansvar

I "Finn din egen filosof" (og også mundtligt ved oppositionen) udpeger Asgeir Svestad navngivne professorer i Uppsala og Göteborg (Bo Gräslund og Frands Herschend i Uppsala; Kristian Kristiansen og Jarl Nordbladh i Göteborg) som ansvarlige, eller medansvarlige for, at afhandlinger af Johan Hegardt, Håkan Karlsson og Michel Notelid er blevet accepterede for doktoreksamen. Svestad lægger et ansvar på, hvad han benævner "etablissementet", som skulle have "velsignet" afhandlingerne lige som antologien "Philosophy and Archaeological Practice" (Holtorf & Karlsson 2000). Og han mener, at især én vejleder (Bo Gräslund) gennem at støtte Notelids afhandling har brudt med sine egne tidligere formulerede idealer om at tænke og skrive klart (Svestad 2003, s 256ff). Lidt inkonsekvent lægges derimod intet ansvar på redaktionen ved tidsskriftet "Primitive tider", som tillod publicering af Lise Nordenborg Myhres artikel.

Svestad synes imidlertid ikke at have noteret, at reglerne i Sverige er anderledes end i Norge. Vejlederen, og eventuelt yderligere personer på instituttet, vil kommentere manus og så anbefale, at nu er afhandlingen moden til at lægges frem. Men doktoranden kan vælge at fremlægge afhandlingen, uanset hvad vejlederen mener. Det er alene kommiteen, som afgør, om den godkendes, altså ikke vejlederen og ikke opponenten. Og det sker først efter disputationen.

Med tanke på den hårde kritik af navngivne personer, burde Svestad mere konkret have undersøgt, hvordan det svenske system fungerer, og hvem som faktisk på nævnte tidspunkt var involverede og hvordan. Svestad kunne således have kontaktet vejledere, opponenter og kommitémedlemmer og anvendt dem som kilder i undersøgelsen. For jeg skulle ikke, med tanke på erfaringen fra andre kontroversielle afhandlinger, ville lægge så stor vægt på, hvem en doktorand tager som gidsler i et forord.

Hensigter

Hovedtanken med "Finn din egen filosof" skulle ifølge Asgeir Svestad være at finde ud af, hvad der er arkæologi (Svestad 2003, s 4f). Jeg er ikke overbevist om, at dette er den egentlige målsætning. Den røde tråd, der slutter i en definition af arkæologien som et oldsagstudium, virker pålagt. Ser man på, hvad Svestad faktisk gennemfører over 287 sider, skulle målsætningen kunne formuleres som at vise "Hvad arkæologi ikke bør være". Hovedsagen, ikke den røde tråd, men det røde reb, fremstår som kritik af et arkæologisk (mis)brug af filosofi. For afhandlingen er grund-læggende kritisk, dvs. den præsenterer ikke nogen ny tese eller et nyt alternativ. Svestad afsløres måske i sin metaforiske kapitelrubrik "Nettet snører seg" (Svestad 2003, s 261). Svestad synes være ude for at fange fisk - skidtfisk.

META4-Wienberg 33 04-10-20, 15.09

Jeg undrer mig over, om Svestad har en skjult agenda? Handler afhandlingen om at tilrettevise et (særligt svensk) kætteri fra det, som han kalder den klassiske postprocessualisme? Eller handler afhandlingen om en filosoffernes kamp, altså hvilke filosoffer arkæologien bør alliere sig med: Foucault og Latour kontra Lévinas, Heidegger og Bachelard?

Arkæologi, filosofi og retorik

Hvordan skal arkæologer forholde sig til uarkæologi? Asgeir Svestad har givet et eget klart svar med sin afhandling: Svestad vælger at undersøge, afsløre og kritisere. Men strategien kunne have været anderledes.

Uarkæologi må være noget, som uretmæssigt udgiver sig for at være arkæologi. Det er samme som defintionen af pseudovidenskab. Og hvad gælder pseudovidenskab, pseudoarkæologi eller alternativ arkæologi, så findes en debat om strategier: Passivt ignorere, aktivt kritisere og tilbagevise, forsøge at forstå eller øge formidlingen for at mindske efterspørgslen (jfr. Wienberg 2001; 2004).

Med tanke på hvor få som formodentlig har læst og forstået de valgte 4 tekster, havde det været fristende at ignorere dem. At lade dem gå i glemmebogen. Ved at undersøge, afsløre og kritisere risikerer Svestad modindlæg fra såvel de kritiserede arkæologer, som fra deres vejledere. Svestad kan let havne i en polemik fuld af retorik og strategier, som blot bringer endnu mere opmærksomhed til det kritiserede. Og jeg tror ikke et sekund, at han kan overbevise de kritiserede - uarkæologerne - om at deres tekster ikke repræsenterer arkæologi eller skulle være dårlige. En fristende strategi kommer således til udtryk i begrebet "la-væren" (jfr. Svestad 2003, s 188).

Men kritikken har flere vigtige funktioner: Arkæologien, lige som videnskaben alment, udvikles i et vekselspil mellem såvel formuleringen af nye dristige (hypo)teser, som ved kritik af de allerede etablerede teser. Og alle behøver ikke nødvendigvis bidrage til begge. Dertil har kritikken en oplysende funktion. Når den er bedst, fungerer den som en vejledning for "almenheden" af arkæologer, der måske er nysgerrige på den filosofiske arkæologi eller arkæologernes filosofi, men ikke selv orker eller evner at vurdere filosofiens brugbarhed. Svestad har her en dobbelt mission, som jeg kan sympatisere med, og som gør hans afhandling dobbelt meningsfuld. Med tanke på emnet og sproget, når han dog næppe mange uden for kredsen af arkæologer, som allerede er engagerede i teori og filosofi. Afhandlingen må derfor kompletteres med en sammenfatning - og følges op af kortere artikler.

For at konkludere: Asgeir Svestad har påtaget sig en vanskelig opgave, nemlig

META4-Wienberg 34 04-10-20, 15.09

at undersøge, afsløre og kritisere nogle tendenser indenfor arkæologien, der har behov for et kvalificeret modspil. Svestads afhandling "Finn din egen filosof" er teoretisk meget bevidst og anvender selv aktivt filosofi. Undersøgelsen gennemføres yderst grundigt og er overbevisende i sine hovedkonklusioner. I dette tilfælde fremfører Svestad en sønderlemmende kritik af en eklektisk filosofitradition indenfor arkæologien. Han afslører, at det ubegribelige i teksterne hverken er lærd eller dybsindigt, men netop ikke-begrebet og dermed irrelevant. Med ord hentet fra forfatteren H. C. Andersen fælder Svestad den metaforiske dom: "Kejserens nye klæder!" (Svestad 2003, s 225, 225f). Og jeg vil tillægge dommen: Det dunkles banalitet!

Nu tilbage til mit indledende spørgsmål: Repræsenterer Asgeir Svestads afhandling "Finn din egen filosof" selv arkæologi eller uarkæologi? Mit svar er, at den selvfølgelig er en del af en bred arkæologi, der strækker sig fra oldsagsstudiet til abstrakte debatter. Det betyder så, at også de 4 kritiserede tekster er arkæologi! Svestad vil udvikle arkæologien ved at kritisere nogle tekster, som har anvendt et filosofisk perspektiv på arkæologien. Og i det mindste har Nordenborg Myhre, Hegardt, Karlsson og Notelid samme ambition for at udvikle arkæologien med et filosofisk perspektiv, hvor de dog i følge Svestad mislykkes fatalt. Det afgørende her er ikke, om det er arkæologi eller ej, men om teksterne er overbevisende eller inspirerende, altså om de udvikler debatten og kundskaben om fortiden.

Hvilke konsekvenser skal vi så drage af afhandlingens kritik? Skal alle vi arkæologer, inklusive Svestad selv, marchere tilbage til oldsagerne? Nej! At lade kritikken betyde, at alliancen med filosofien helt ophører, ville være en overdreven reaktion. Det er netop i mødet hen over faggrænserne, at noget nyt og uventet kan udvikles. Derimod viser "Finn din egen filosof", at brugen af filosofien, når den forekommer, behøver blive bedre. Vi skal altså ikke ophøre med den arkæologiske filosofi, men fordre, at den er relevant og mere stringent. Arkæologer skal - fri af autoritetstro - fortsætte med at selv filosofere og at inspireres af filosofier og filosoffer. For der vil altid være behov for at kritisk tænke over de grundlæggende udgangspunkter for vore forestillinger om fortiden. Og et behov, ikke at forglemme, for at siden omsætte tankerne i arkæologiens praksis.

Som en konsekvens af afhandlingen tror jeg heller ikke, at arkæologer hverken bør eller kan overgive retorikken. Så snart arkæologien præsenteres i form af en fortælling, tilkommer uundgåeligt litterære virkemidler for at fange opmærksomheden og overbevise læseren. Retorik i betydning "talekunst" eller veltalenhed kan vi ikke la-være. Men Svestads bevidstgørelse om retorikken er oplysende.

META4-Wienberg 35 04-10-20, 15.09

Norske doktorafhandlinger har som her ofte form af en stencil ved selve disputationen. Meningen er, at doktoranden skal tage ved lære af opositionen og senere publicere afhandlingen som en bog. I realiteten betyder det, at nogle afhandlinger aldrig kommer i tryk, for den nye doktor bliver optaget af andre tidskrævende opgaver. Lad mig derfor afslutte med at opfordre til, at "Finn din egen filosof" snart kommer som en bog. Teoridebatten behøver dette kritiske indlæg - og afhandlingen fortjener at komme i tryk.

Jes Wienberg er professor i middelalderarkæologi ved Institutionen för Arkeologi och Antikens historia i Lund. E-post: Jes.Wienberg@ark.lu.se

Note

Teksten gengiver hovedlinjerne i min fakultetsopposition ved disputationen ved Universitetet i Tromsø 27. februar 2004. Tak til Inge Dam (Nyborg) for revision af sproget.

META4-Wienberg 36 04-10-20, 15.09

Litteratur

• Binford, L R. 1989. *Debating Archaeology*.

• Hegardt, J. 1997. *Relativ betydelse. Individualitet och totalitet i arkeologisk kulturteori.* Occasional Papers in Archaeology 12 (Uppsala).

• Holtorf, C & Karlsson, H (eds). 2000. *Philosophy and Archaeological Practice. Perspectives for the 21st Century*.

• Hygen, A-S. 1996. *Fornminnevern og forvaltning. En teoretisk og metodisk tilnærming til planlegging og praksis i fornminnevernet.* NIKU Temahefte 1.

• Karlsson, H. 1998. *Re-Thinking Archaeology*. Gotarc Series B, Gothenburg Archaeological Theses 8.

• Karlsson, H. 1999. Conversation in Front of a Megalith. A Contemplative Approach to Archaeology and Our Interpretative Existence. *Current Swedish Archaeology* 7.

• Myhre, L. Nordenborg. 1999. Metodiske refleksjoner. *Primitive tider*.

• Nicklasson, P. 1998. Recension av Håkan Karlsson, "Being and Post-processual Archaeological Thinking. Reflections upon Post-processual Archaeologies and Anthropocentrism" (1997). *Fornvännen*, årg. 93.

• Notelid, M. 2000. *Det andra påseendet. En studie av övergångar i den arkeologiska disciplinens historia.* Occasional Papers in Archaeology 22 (Uppsala).

• Notelid, M. 2001. *Det andra påseendet, del II. Den omvända diskursen*. Occasional Papers in Archaeology 23 (Uppsala).

• Olsen, B. 2003. Material Culture after Text: Re-Membering Things. *Norwegian Archaeological Review* 36: 2.

• Shanks, M & Tilley, C. 1987a. *Re-Constructing Archaeology. Theory and Practice*. New Studies in Archaeology.

• Shanks, M & Tilley, C. 1987b. *Social Theory and Archaeology*.

• Svestad, A. 1995. *Oldsakenes orden. Om tilkomsten av arkeologi.*

• Svestad, A. 2003. *Finn din egen filosof. Konfrontasjoner og kontradiksjoner i den arkeologiske teoridebatten*. Avhandling til graden Doctor Artium. Institutt for arkeologi - Det samfunnsvitenskapelige fakultet - Universitetet i Tromsø. (stencil)

• Welinder, S. 2002. Recension av Michel Notelid, "Det andra påseendet" (2000), "Den omvända diskursen" (2001). *Fornvännen*, årg. 97.

• Wienberg, J. 2001. Arkæologi, pseudoarkæologi og sakral topografi. *META* 2001: 4.

• Wienberg, J. 2004. Sakral geometri - veje og vildveje til viden. *Ordning mot kaos. Studier av nordisk förkristen kosmologi.* (Red.) Anders Andrén m fl. Vägar till Midgård 4.

META4-Wienberg 37 04-10-20, 15.09